

HRANICE MESTA BANSKÁ BYSTRICA OD ROKU 1255 DO SÚČASNOSTI

OTO TOMEČEK

V roku 1255 udelil uhorský kráľ Belo IV. Banskej Bystrici mestské výsady. Ich súčasťou bolo aj právo disponovať vlastným teritóriom - mestským chotárom. Od tých čias, keď kráľov verný magister Baas (mimochodom kráľovský taverník a trenčiansky župan) vytýčil prvé hranice mesta, tieto sa viackrát upravovali, presnejšie vymedzovali a do súčasnosti aj minimálne trikrát od základu zmenili. O týchto 3 hlavných zmenách pojednáva nasledujúci príspevok.

Presne určiť priebeh najstarších hraníc mesta vytvorených v roku 1255 nie je vôbec jednoduché. Metácia vo výsadnej listine je príliš všeobecná a miestami nejasná. Doslovne sa v nej hovorí, že *„prvá hranica sa začína od rieky Hron na mieste, kde rieka Vdurna vteká do Hrona a postupuje po tejto rieke Vdurna až k ceste, ktorá ide do Turca; a po tejto ceste sa hranica tiahne severným smerom; odtiaľ prechádza úpäť veľkého vrchu až k potoku, ktorý sa volá Chelnice, po ktorom zostupuje až k rieke Hron spomínanej predtým, a prechádza túto rieku cez akýsi ostrov a vystupuje na vysoký vrch a odtiaľ sa obracia na vrchole vrchu k prvej hranici, a tam kde sa rieka Vdurna vlieva do rieky Hron sa hranica končí.“*¹

Ak by sme chceli rekonštruovať priebeh hranice len na základe tejto metácie, bádanie by asi neprinieslo želaný úspech. Pomôckou nie je ani privilegiálna listina kráľa Bela IV. z 3. septembra 1256, ktorou rok po udelení pôvodných výsad tieto znovu potvrdzuje. Originál tejto listiny sa síce nezachoval, o jej existencii sa však dozvedáme z inzertu v konfirmácii kráľa Ondreja III. z roku 1293. Znenie metácie je pritom v oboch listinách totožné. Zmeny evidujeme len v zapisovaní geografických názvov, keď namiesto *Chelnice* je *Zelnice* a namiesto *Turch* zase *Thurz*.² Nasledujúci panovníci viac menej len potvrdzovali obe privilegiálne listiny kráľa Bela IV.

¹ Originálne znenie metácie je: „prima meta incipit a fluvio *Goron* in loco, ubi fluvius *Vdurna* intrat in fluvium *Gron* et ascendit in ipso fluvio *Vdurna* usque ad viam, que ducit in *Turch*; et in ipsa via tendit versus septemtrionem; inde venit sub latere magni montis usque in fluvium, qui vocatur *Chelnice*, in quo descendit usque in fluvium *Gron* antedictum; et transit eundem fluvium per quandam insulam et ascendit altum montem et inde revertitur in vertice montis ad priorem metam, ubi fluvius *Vdurna* cadit in fluvium *Gron* et ibi terminantur.“

Podľa: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae (CDES) II. Ed. R. MARSINA. Bratislava, 1987, s. 341, č. 491.

² CDES II, s. 372, č. 537.

Uvedenú metáciu možno považovať len za východisko pre rekonštrukciu hraníc historického chotára mesta. Na základe nej bolo možné stanoviť si pracovnú hypotézu o priebehu hraníc. Túto bolo následne potrebné verifikovať pomocou ďalších výskumných metód.

Ako prvé bolo potrebné realizovať výskum metácií území, ktoré susedili s Banskou Bystricou. Ako najvhodnejšie sa pritom ukazovali tie, ktoré pochádzali zhruba z obdobia vzniku banskobystrickej výsadnej listiny. Po druhé, bolo potrebné uskutočniť výskum mladších písomných, ale predovšetkým kartografických prameňov a následne pomocou retrospektívnej metódy určiť priebeh hranice historického chotára. Tento výskum musel pravdaže vychádzať z predpokladu, že hranice sa výraznejšie nemenili, resp. sa menili len minimálne. Na fakt, že stredoveké chotáre obcí boli stabilné a v mnohých prípadoch sa zachovali v nezmenenej podobe až do 19. storočia upozornil viac menej pri výskume stredovekej dediny na Slovensku už archeológ Alojz Habovštiak.³ Neustále potvrdzovanie kráľom Belom udelených výsad aj ďalšími panovníkmi napovedá, že tomu tak mohlo byť aj v prípade Banskej Bystrice. V neposlednom rade bolo potrebné venovať pozornosť aj výskumu chotárných názvov, ktoré môžu takisto v niektorých prípadoch upozorňovať na priebeh hranice.

Prvý, vlastným názvom pomenovaný geografický bod v metácii banskobystrického chotára, potok Udrna, sa spomína tiež v metácii majetku Zuechkových synov Gecheda a Petra ležiacom v Radvani. Oboch synov obťažovali vo vlastníctve ich majetku rybári z Radvane a hostia z Bystrice. Spor nechal prešetriť v roku 1263 samotný Belo IV. a vymedzenie hraníc majetku potvrdil zvolenský župan Detrik.⁴ Neskôr vystupuje potok aj v donáciách susedného radvanského územia z rokov 1287 a 1291.⁵ Celkom logicky ho preto musíme hľadať na hranici s radvanským územím južne od mesta. Do úvahy tu prichádzajú 3 potoky, ktoré by mohli byť vhodnými ako hľadaný hraničný tok. Sú to Tajovský, Radvanský a Malachovský potok. Keďže však v oboch metáciách radvanského územia sa súbežne s Uduornou spomínajú aj Tajovský potok (Sevnice, Chevnichey) a rovnako aj Malachovský potok (Mylho, Malaho), vylučovacou metódou nám zostáva stotožniť hľadanú Uduornu s Radvanským potokom. Správnosť tejto dedukcie potvrdzujú aj najstaršie zachované chotárne mapy mesta. Výnimkou je len hraničná mapa mesta

³ HABOVŠTIK, A.: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava, 1985, s. 225-226.

⁴ Magyar országos levéltár Budapest, Diplomatikai levéltár 84 671.

⁵ Prvá listina je inzert, druhá je overený odpis z roku 1855. - Mesto Banská Bystrica : Katalóg administratívnych a súdnych písomností I. (1020) 1255 - 1536. Vypracoval C. MATULAY. Bratislava, 1980, s. 19, č. 15 a 16.

z roku 1857, kde je názvom Uturna chybné označený susedný Tajovský potok (Štiavnička).⁶ Naopak na veľmi podrobnej, a v iných prípadoch aj presnej, mape 1. vojenského mapovania je ako *Uturna Wasser* zase nesprávne označený susedný Malachovský potok.⁷

Cesta do Turca spomínaná ďalej v metácii musela viesť údolím Tajovského potoka. Celkom jasne to potvrdzuje spomínaný odpis donačnej listiny Radvane z roku 1291, kde sa vyslovene spomína hneď po Tajovskom potoku (Chevnichey) cesta magna via do Turca deliaca Radvaň od Banskej Bystrice. Hranica Banskej Bystrice teda celkom isto prechádzala z údolia Radvanského potoka do údolia Tajovského potoka. Ten ako hranicu banskobystrického teritória opäť potvrdzujú aj mladšie kartografické pramene. Za všetko hovorí aj pomenovanie Tajovského potoka názvom *Hotarska Woda* na mapovom liste 2. vojenského mapovania.⁸

Ďalej prechádzala hranica severným smerom a postupovala úpäťm veľkého vrchu. Týmto veľkým vrchom musel byť jedine nejaký výrazný a s najväčšou pravdepodobnosťou aj priamo z mesta dobre viditeľný kopec. V tomto prípade mohlo ísť o hlavný hrebeň Kremnických vrchov, ktorý má severojužný priebeh. Rovnako pravdepodobné môže byť aj to, že išlo o v severnej časti chotára ležiaci masív Krížnej, alebo na sever od prameňa ďalšej hraničnej rieky *Chelnice* ležiaci vrch Jelenská skala, či ešte pravdepodobnejšie Panský diel. V jeho prípade hranica totiž naozaj prechádzala len jeho úpäťm. Ostatné menované geomorfologické útvary tvorili priamo súčasť hranice. Presvedčujú nás o tom početné mladšie písomné a kartografické pramene. Tá, podľa našej mienky menej pravdepodobná eventualita, že hľadaný veľký vrch z metácie nie je Panský diel by znamenala, že hranica sa posunula z úpätia na hrebeň, či vrchol až dodatočne.

Ďalším pomenovaným geografickým prvkom, ktorý tvoril hranicu mesta bol potok *Chelnice*. Tu niet pochyb o tom, že ho môžeme stotožniť so Selčianskym potokom (minimálne v jeho dolnom toku) na východnej hranici mesta. Je to zrejmé aj z donačnej listiny kráľa Bela IV. z roku 1263, ktorou daruje zem a les medzi Banskou Bystricou a Ľupčou prvému banskobystrickému richtárovi Ondrejovi. Hranice tohto územia susediaceho s banskobystrickým chotárom viedli na západe od ústia Selčianskeho

⁶ Štátny okresný archív Banská Bystrica (ďalej ŠOKA BB), Zbierka máp a plánov (ďalej Zbierka MP), Ev. č. 2362, Kpr. proc. / 566 / komora.

Rovnakého omylu sa dopustil aj V. Šmilauer. – Pozri: ŠMILAUER, V.: Vodopis starého Slovenska. Praha; Bratislava, 1932, s. 351.

⁷ Österreichisches Staatsarchiv (ďalej ÖStA) - Kriegsarchiv Wien, Josephinische Landesaufnahme, Collone XIV - Sectio 9.

⁸ ÖStA - Kriegsarchiv Wien, Franziszeische Landesaufnahme, Section 39 - Collone XXXII.

potoka (Celnice) do Hrona, hore proti prúdu až k prameňu tohto potoka a veľkú skalú pri baniach.⁹ Donáciu tohto územia potvrdil v roku 1272 aj kráľ Štefan V.¹⁰ Z pohľadu výsadnej listiny Banskej Bystrice a donačnej listiny pre richtára Ondreja však nemožno jasne určiť, či bol Selčiansky potok chápaný tak ako ho poznáme dnes, a či tvoril hranicu po celej svojej dĺžke. Do Selčianskeho potoka sa totiž vlieva Nemčiansky, ktorý máme ako hranicu po celej svojej dĺžke doložený na chotárnych mapách z podstatne mladšieho obdobia 18. a 19. storočia. Na základe týchto máp vieme presne určiť, že v novoveku tvoril hranicu banskobystrického chotára Nemčiansky potok až po sútok so Selčianskym. Ďalej pokračovala hranica po Selčianskom potoku až po jeho sútok s Hronom.¹¹ Totožná situácia mohla s najväčšou pravdepodobnosťou byť už v období udelenia výsad Belom IV.

Od ústia Selčianskeho potoka do Hrona pokračovala hranica banskobystrického chotára cez nejaký ostrov na druhú stranu rieky Hron. Odtiaľ vystupovala na nejaký vysoký vrch. Týmto vrchom sa musela myslieť Stará kopa, ktorá si nepretržite udržala charakter dôležitej hraničnej kóty mesta až do súčasnosti.

Odtiaľto, zo Starej kopy sa hranica podľa metácie vracala k prvej hranici. Určite pritom prechádzala cez vrch Urpín. Práve pod ním sa vlieva Radvanský potok do rieky Hron. V neposlednom rade nám Urpín vystupuje ako chotárna hranica aj v mladšom, novovekom písomnom a kartografickom pramennom materiáli. Táto posledná časť metácie, kde hranica viedla od Starej kopy po Urpín nám zachytáva južnú a juhovýchodnú hranicu chotára Banskej Bystrice prebiehajúcu cez Bystrickú vrchovinu.

Na základe predošlých riadkov je jasné, že najpresnejšie bola hranica mesta určená v kotlinovej, teda hustejšej, obývanej časti územia. Južne od mesta sa nachádzalo územie Raduna a jeho synov. Vlastnícke právo naň mu v roku 1250 potvrdil Belo IV.¹² Hranice Radunovho územia tvoril na východe potok Jasenica. Na juh siahalo po potoky Lukavica, nejakú veľkú lúku (išlo asi o územie kde neskôr vznikla osada Veľká Lúka) a sútok Hrona s potokom *Vltsunge* (ide o Vlčí potok, ktorý je dnes ľavostranným prítokom Sielnického potoka). Aj keď nevieme určiť presný priebeh severnej hranice tohto územia vieme, že nesiahalo až k neskôr

⁹ Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 16, č. 8.

¹⁰ Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 17, č. 11.

¹¹ ŠOKA BB, Zbierka MP, mapy: Ev. č. 2361, MBB /kpr.-proc./ 574 komora; Ev. č. 2629, MBB/kpr. p. - varia /K32/; Ev. č. 2632, MBB /Kpr. p.-rôzne /K35/; Ev. č. 2671, MBB/Mp-22; Ev. č. 2672, MBB/Mp-23; Ev. č. 2788, MBB/Mp 64-65.

¹² Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 14, č. 4.

vytýčeným južným hraniciam Banskej Bystrice. Maximálne niekde za Badínom (*villa custodum silvarum*)¹³ sa na hranici tejto osady tvorenej potokom *Mochelnitza* otáčala a následne prechádzala na opačnú ľavú stranu rieky Hron, pričom sa cez lesy vracala späť k potoku Jasenica.

Práve sem, do priestoru medzi Radunovým územím a Banskou Bystricou, alebo na opačnú stranu do priestoru medzi Banskou Bystricou a Ľupčianskym panstvom, kde v roku 1263 vzniklo richtárske územie Ondrejovo, možno podľa nášho názoru lokalizovať polohu hradnej lúky, ktorá sa stala súčasťou územia udeleného mestu výsadnou listinou kráľa Bela. Doposiaľ bola lokalizovaná predovšetkým na Horné lúky v blízkosti mesta.¹⁴ Podľa našej rekonštrukcie historického chotára mesta však Horné lúky ležali na vlastnom území mesta. Vychádzajúc zo znenia výsadnej listiny, ktorá hovorí jasne, že túto lúku udeľuje kráľ okrem tohto územia historického chotára (*insuper contulimus ipsis pratum, quod vocatur castri*), musíme hradnú lúku hľadať za jeho hranicami. Keďže lúka bola hradná, patrila pôvodne pravdepodobne hradu Ľupča, alebo hradu Zvolen. V prvom prípade by musela ležať na neskoršom richtárskom území na východ od mesta. V druhom prípade zase južne od mesta, na území ktoré na základe listín z rokov 1287 a 1291 získal Jurkov syn Dionýz,¹⁵ a ktoré sa stalo základom neskoršieho panstva rodu Radvanských.

Oveľa menej zreteľne boli v metácii vo výsadnej listine mesta vytýčené hranice vo vrchovinej časti Zvolenskej kotliny (Bystrická vrchovina). Dôvodom bolo, že územie, susediace s Banskou Bystricou v tejto časti bolo v tom čase málo osídlené, resp. vôbec neosídlené. Až v roku 1296 udeľuje Ondrej III. donáciu na územie medzi Hronom a potokmi Lukavica (Lococha), Jasenica (Jazeniche) a Môlča (Molchatew) Radunovmu synovi comesovi Mikovi.¹⁶ Toto územie sa stalo základom neskoršieho panstva rodu Mičinských.

¹³ C. Matulay stotožnil *villa custodum silvarum* s Badínom. Podľa údajov v metácii územia by v tomto prípade naozaj mohlo ísť o Badín, ktorý sa už o niekoľko rokov neskôr v roku 1282 spomína pod názvom *Superior villa custodum silvarum regalium de Zolium*, teda ako horná dedina strážcov lesa. Pozri: CHROMEKOVÁ, V.: Vznik obce - jej život v stredoveku. In: Pohľad do histórie obce Badín. Badín, 2002, s. 50; tiež Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Bratislava, 1977, s. 115.

Rovnako tak však môže ísť aj o osadu Hájniky (dnes súčasť Sliača), ktorú prevažná časť súčasnej odbornej literatúry stotožňuje s osadou spomínanou v tomto roku 1250. Porovnaj: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. Bratislava, 1978, s. 49.

¹⁴ Odvolávajú sa na A. Ipolyiho a F. Knauza ju sem lokalizoval aj banskobystriický historik E. Jurkovich. Pozri: JURKOVICH, E.: Besztercebánya sz. kir. város Monographiája. Budapest, 1922, list 42, poznámka 2. (Rukopis uložený v ŠOKA BB)

¹⁵ Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 19, č. 15 a 16.

¹⁶ Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 20, č. 18.

Najnejasnejšie a najmenej presne vymedzovala metácia vo výsadnej listine severné hranice mesta. Tieto horské územia ešte neboli osídlené, preto ani tunajšie vrchy a potoky nemali ešte vžitú svoje pomenovania. Podobnú situáciu môžeme sledovať aj na opačnej strane hranice.

Na severozápade susedila Banská Bystrica s Hájskym panstvom. V donácii územia okolo dediny Háj, ktorú v roku 1281 udelil Ladislav IV. Mikulášovmu synovi Petrovi sa spomína ako hraničný bod na východe (od Hája) ležiaci prameň Bystrice (Bystricha). Stotožniť tento tok s Bystricou, ktorá pramení pod Kráľovou studňou sa však zatiaľ nikto v slovenskej historiografii neodvážil. Šmilauer hľadal túto Bystricu v Turci a stotožnil ju s Dedinským potokom, ktorý sa v 14. storočí nazýval Bystrá.¹⁷ Ján Beňko naproti tomu zase s potokom Dolinka, ktorý pramení južne od vrchu Hlboká.¹⁸ Zaujímavé však je, že pri ďalšej donácii Hájskeho panstva v roku 1340 sa v metácii spomína vrch *Kyralhora* a južne od neho potok Bystrá.¹⁹ Pri ďalšom vymedzení panstva v roku 1405 sa spomína hranica, ktorá viedla hore Žarnovicou až po Čiernu vodu, po nej hore až po Handel a odtiaľ dolu na cestu z Turca do Zvolena (rozumej Zvolenskej stolice), a touto cestou potom hranica išla až na vrch *Kyralhora*.²⁰ Tento vrch, ktorého názov navádza stotožniť ho s Kráľovou studňou (skalou) nevedel lokalizovať ani Pavel Križko, ktorý robil rozbor uvedených metácií. Jeho stotožnenie s Kráľovou studňou je zrejme až priveľmi odvážna teória. Jej pravdivosť by však potvrdzovala fakt, že táto viedla dôležitá hranica a nepriamym spôsobom aj naše predpoklady o rozsahu banskobystrického výsadného územia už v 13. storočí.

Od priveľkého optimizmu v tejto otázke nás odrádzajú metácie ďalších susedov Banskej Bystrice v tomto priestore. Slobodné kráľovské mesto Kremnica malo v 14. a dokonca ešte aj na začiatku 15. storočia vymedzené svoje územie len dvojmíľovým pásmom.²¹ Mesto Ružomberok naproti tomu malo vo svojej výsadnej listine z roku 1340 podrobnejšiu metáciu svojho chotára. Najjužnejší bod v jeho metácii, ktorý vieme presne lokalizovať je miesto kde potok Lúžna (Luzna) vteká do Revúcej (in Euce). Odtiaľto hranica mala pokračovať do nejakej hory a ďalej až k vrchu *Hola*. Hôľny charakter mal síce blízky a opticky výrazný masív Zvolena,

¹⁷ Podľa: KRŠKO, J.: Hydronymia povodia Turca. Banská Bystrica, 2003, s. 67.

¹⁸ BEŇKO, J.: Starý Turiec, Martin, 1996, s. 113.

¹⁹ KRIŽKO, P.: Háj a jeho páni. In: Slovenské pohľady, 1884, č. 4, s. 533.

²⁰ KRIŽKO, P.: Háj a jeho páni, s. 539.

²¹ KRIŽKO, P.: Kremnický mestský majetok. In: Slovenské pohľady, 1884, č. 4, s. 147-149; tiež LAMOŠ, T.: Vznik a počiatky mesta Kremnice. Kremnica, 1969, s. 85 a 187.

nepramení tu však žiadny potok Borch, po ktorom sa mala hranica vracat' na sever až na miesto kde tento potok vteká do Váhu.²² Zdá sa teda, že ani v tomto prípade územie suseda nesiahalo až k hranici Banskej Bystrice.

Nepresné vytýčenie severnej hranice ponúkalo priestor na územné nároky zo strany susedov. Ako najproblematickejší v tomto zmysle sa v ďalšej budúcnosti ukázal byť severovýchodný úsek mestských hraníc. V tomto priestore hranica schádzala z hrebeňa Veľkej Fatry a prechádzala na územie Starohorských vrchov. Hranica, ktorá tadiaľto prechádzala nebola len chotárnou, ale zároveň aj stoličnou.

Územné spory v tejto oblasti sú doložené najmä novovekým písomným, aj kartografickým materiálom. Je to spôsobené faktom, že v stredoveku oblasť nebola trvale osídlená. Tvorili ju len rozsiahle husté lesy, v ktorých sa bezprostredne nestretali záujmy susedov. Trvalé osídlenie okolo donovalského sedla, v ktorého blízkosti hranica prechádzala, sa začalo formovať až niekedy v priebehu 1. polovice 17. storočia. Vtedy vznikli aj dve osady Mistríky a Mišúty, ktoré sa stali predmetom záujmu Banskej Bystrice na jednej strane a Likavského hradného panstva resp. Liptovskej stolice na druhej strane.

Emil Jurkovich dotoval pôvod sporu na tomto hraničnom úseku do roku 1753, kedy si Banskobystrická banská komora zabrala v záujme ťažby dreva územie na liptovskej strane až po líniu Malý Zvolen - Fedorka - masív Prašivej.²³ Čoskoro po stanovení tejto demarkačnej línie komory sa však objavili snahy pripojiť odtrhnuté územie späť k Liptovu, a to už aj s osadami Mistríky a Mišúty. Spor riešila začiatkom 19. storočia aj špeciálna kráľovská komisia, ktorá vydala rozhodnutie v prospech Banskej Bystrice.²⁴ Aj napriek tomu ešte pri reambulácii hraníc Banskej Bystrice v roku 1820 sa popis tohto hraničného úseku vynechal a nebol zakreslený ani do máp.²⁵ Zo 40. rokov 19. storočia sa zachoval kartografický materiál, kde sú osady zakreslené ako v Liptove,²⁶ tak aj vo Zvolenskej stolici.²⁷

²² Preklad výsadnej listiny uverejnil: HOUDEK, F.: 600 rokov z minulosti bývalého výsadného mesta Ružomberka 1318 - 1918. Ružomberok, 1934, s. 8-9; tiež HOCHMUTH, Z.: Ružomberok. Ružomberok, 1969, s. 63-65.

²³ JURKOVICH, Besztercebánya sz. kir. város Monographiája, list 38.

²⁴ JURKOVICH, Besztercebánya sz. kir. város Monographiája, list 38.

²⁵ Štátny ústredný banský archív v Banskej Štiavnici (ďalej ŠÚBA BŠ), fond Banská komora v Banskej Bystrici (ďalej BKB), Inv. č. 90.

²⁶ Mapový list 2. vojenského mapovania z roku 1845. - ÖStA - Kriegsarchiv Wien, Franziszeische Landesaufnahme, Section 38 - Collone XXXIII.

²⁷ Mapa mestského územia Banskej Bystrice vydaná vo Viedni v roku 1847. - ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2628, MBB / Kpr. proc. - varia /K32/.

Územné nároky voči mestu, a s tým spojené snahy o zmenu mestských hraníc boli v minulosti vznesené aj zo strany ďalších susedov. Južnú hranicu viackrát spochybnili páni Radvanského panstva. Prvý známy spor na tomto úseku v roku 1404 dokonca riešila Žigmundom Luxemburským vyslaná kráľovská komisia na čele s vacovským biskupom Mikulášom.²⁸ Tá ustálila hranicu tak, že viedla od sútoku Hrona s Radvanským potokom (Udorna), smerom k Podlaviciam (Podlawnycha) a ďalej po Tajovskom potoku (Sewnyche) a po cestu vedúcu do Turca (Turuch). Na prvý pohľad je jasné, že komisia pri jej ustálení postupovala v intenciách metácie vo výsadnej listine Bela IV. Detailnejšie musela byť vymedzená len na tom úseku, kde sa hranica vzdľahuje od Radvanského potoka a smeruje do doliny Tajovského potoka. Hraničné spory s Radvanskými mala Banská Bystrica aj neskôr (1574, 1584, 1704, 1711).²⁹ Ani v jednom z týchto sporov sa však hranica nemenila. Dôvodom bol fakt, že z podstatnej časti sa opierala o prirodzenú líniu vodných tokov. Z rovnakého dôvodu neboli úspešné ani snahy o revíziu východných hraníc, ktorú vzniesli v 16. storočí páni Ľupčianskeho hradného panstva.³⁰

Mesto, aby do budúcnosti predišlo podobným neoprávneným nárokom zo strany susedov, muselo situáciu riešiť pravidelnými obhliadkami mestských hraníc, pri ktorých prebiehala kontrola jednotlivých hraničných medzníkov.³¹ Na základe nich sa potom vyhotovovali metačné knihy, chotárne mapy a mapy jednotlivých hraničných úsekov.

Do dnešných čias sa nám zachovala veľmi podrobná metačná kniha (Metales), ktorá bola vypracovaná po reambulácii mestských hraníc v roku 1820.³² Uvedená metácia patrí medzi najdôležitejšie pramene umožňujúce rekonštrukciu hraníc historického chotára Banskej Bystrice. Veľmi detailne písomne popisuje priebeh jednotlivých hraničných úsekov (spolu 7). Písomný popis každého úseku navyše dopĺňa mapa vyhotovená stoličným geometrom Zvolenskej stolice Jurajom Mihalkom. Súčasťou metácie nie je len sporný úsek okolo donovalského sedla, ktorý bol úplne vynechaný.

²⁸ Mesto Banská Bystrica : Katalóg písomností, s. 61, č. 185; Jurkovich naproti tomu tento spor datoval do roku 1406 - JURKOVICH, Besztercebánya sz. kir. város Monographiája, list 37.

²⁹ JURKOVICH, Besztercebánya sz. kir. város Monographiája, list 38.

³⁰ Podrobnejšie pozri: TOMEČEK, O.: Vývoj hraníc chotára mesta Banská Bystrica od polovice 13. do 19. storočia. In: Acta historica Neosoliensia. Tomus 4. Banská Bystrica, 2001, s. 167-168.

³¹ V žiadostiach banskobystrických mešťanov z roku 1644 sa stanovuje povinnosť každé 3 roky konať úradnú prehliadku mestských hraníc. - JURKOVICH, Besztercebánya sz. kir. város Monographiája, list 40-41.

³² ŠÚBA BŠ, fond BKB, Inv. č. 90.

Priebeh hraníc je v uvedenej knihe zaznamenaný nasledovne:

Prvý úsek hranice, na ktorom mesto susedí s územím rodiny Radvanských, začínal na sútoku Radvanského potoka s Hronom, ďalej asi 800 m postupovala hranica proti prúdu tohto potoka, aby sa následne od neho odklonila a prešla do doliny Tajovského potoka. Jeho tok potom tvoril hranicu až po svoj prameň pod Suchou horou na hlavnom hrebeni Kremnických vrchov. Suchá hora (Sarjancowa Szkala) bola dôležitým trojhraničným bodom, kde sa chotáre Banskej Bystrice a Radvane stretali s chotárom mesta Kremnica.³³

Druhý úsek metácie zachytával spoločnú hranicu s Kremnicou. Táto časť hranice viedla po hrebeni Kremnických vrchov na sever až niekde do blízkosti sedla Malý Šturec.³⁴

Tu začínal tretí úsek hranice, na ktorom mesto susedilo s majetkom Révaiovcov. V lokalite Smrekovica, ktorá sa nachádzala južne od vrchu Smrekov menila hranica smer a zatáčala sa na východ. Väčšina máp zachytáva túto zmenu smeru skreslene čo vyvoláva dojem, že hranica sa zatáčala až na vrchu Smrekov. Ďalej hranica prechádzala tesne pod vrcholom Kráľovej studne až na vrch Krížna. Už z pomenovania Krížnej je jasné, že aj toto bol dôležitý trojhraničný bod kde sa stretali hranice stolíc (Zvolenská, Turčianska, Liptovská), ale zároveň aj územie Banskej Bystrice s Révaiovským a Likavským panstvom.³⁵

Štvrtý úsek zachytával hranicu medzi mestom a Likavským panstvom. Tento úsek sa tiahol ďalej na východ po hrebeni Veľkej Fatry od Krížnej až po masív Zvolena nad donovalským sedlom.³⁶

Na piatom hraničnom úseku bola popísaná najdlhšia hranica s Ľupčianskym panstvom. Tá začínala južne od osady Bully, prechádzala cez Kuncovú, Krčahy, Jelenskú skalú až na Šachtičky. Odtiaľto potom pokračovala dolu tokom Nemčianskeho potoka až po jeho sútok so Selčianskym a ďalej po tomto potoku až po ústie do Hrona. Na troch

³³ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *Udurna, Tajouka, Sarjancowa Szkala*.

³⁴ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *nad Szkalku, Wihnatova, Nad kamenu, Do Puolcsa, Nad Repisko, ponad Kraszna Dolina, na Tablu, Hajnatova Szkala, Uplazy, Do Praschnici, na Veternom, Do Hlbokeho Jarku, na Siroku Dolinu, na Tri Studnje, nad Novou Hradskou*.

³⁵ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *Zlodeisky kopec, Nad Zalamanu, Szmrekovicza, nad Kralovu Studniu, Kralova Studnya, Kralovi Grun, do Maley Krizney, Welka Krizsna*.

³⁶ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *Krizsna, Nad Uhliarkou, Roven, Na Ramanuo, Na Hlbokou, Na Dieravu, na Weternu, do Szuchey, Tissovy Wrch, Sztrmy Bán, Sztrmy kopec, Wrch nad Chitrou Dolinou, na Bjeli Potok, Šturec, nad Chladnou, Lastovicsja, Moticskova Hola, Nad Pripor, nad Hanessy, Szuteczka, Na prievalecz nad Hanessy, na Pavlikovu Holu*.

úsekoch hranica nakrátko opúšťala koryto jedného, či druhého potoka a viedla po umelo vytvorenej línii. Predpokladáme, že sa tu prispôbovala rozlohe obecných polí Nemiec a Seliec po tom, čo sa potok odklonil zo svojho pôvodného koryta. Ďalej viedla hranica nakrátko proti prúdu Hrona až na miesto, kde do neho ústi Môlčanský potok. Od tohto ústia viedla proti prúdu tohto potoka, aby sa po pár metroch stočila prudko na západ a vzápätí prudko na juh. Držiac sa tohto smeru vystúpila hranica až na vrch Stará kopa.³⁷

Na šiestom úseku susedilo mesto s Mičinou, ktorá patrila rodu Benických a na poslednom siedmom úseku s dedinou Iliaš, v ktorej mali svoje podiely viacerí feudáli. Hranica tu prechádzala cez lesy Bystrickej vrchoviny od Starej kopy na miesto, kde sa stretali Križna dolinka s Hlbokou. Od tohto miesta stúpala hranica Hlbokou dolinou až pod vrch Kozlinec. Ešte pred tým ako dosiahla túto kótu sa prudko otočila a cez Vartovku smerovala na Urpín. Z vrchu tohto kopca schádzala kolmo na západ k rieke Hron a po toku tejto rieky sa vracala na miesto kde do Hrona ústi Radvanský potok.³⁸

Spolu so zánikom feudálnych vzťahov v roku 1848 klesá význam historického mestského chotára. V období Bachovho absolutizmu v 50. rokoch 19. storočia začal proces utvárania nových administratívnych jednotiek - obcí. V súvislosti s tým prestáva historický chotár Banskej Bystrice existovať a na jeho území vznikajú samostatné obce Banská Bystrica, Dolný Harmanec, Donovaly, Kordíky, Kostiviarska, Kynceľová, Majer, Motyčky, Nemce, Podlavice, Riečka, Rudlová, Svätý Jakub, Sásová, Staré Hory, Špania Dolina, Tajov a Ulmanka. Spolu tu vzniklo 18 obcí, z ktorých každá mala vymedzené svoje vlastné obecné územie - kataster. Nové hranice týchto obcí boli zachytené do prehľadných katastrálnych máp v priebehu rokov 1859 a 1860.

Katastrálna mapa Banskej Bystrice bola vyhotovená v roku 1859.³⁹ Už dva roky predtým však vznikla mapa vyhotovená k prebiehajúcemu kompromisnému procesu medzi mestom Banská Bystrica a Banskou komorou, ktorej autorom bol Paul Balás.⁴⁰ Na tejto mape z roku 1857 boli

³⁷ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *Szedlo, Hrivkou Wrch, Kunczova, Na Hornje Panskje, Dolnie Panskje, pri Rovnach Bukouskych, Nad Bukousku Dolinu, Dolnie Krčahi, Hornie Krčahi, Grun nad Taczalowou, Grun nad Jelenszkou Dolinou, Na Prednu, Nad Prednim, Jelenszka Szkala, na Polyanu pred Jelenszku, Richtarova Dolinka, Sibenicsni Grun, Grunik nad Richtarovou, Sibenicny Vrch, Horny Sturecz, Nad Dolnim Sturcom, Sztara kopa.*

³⁸ Chotárne názvy hraničných bodov na tomto úseku sú: *Križna Dolina, Hlboka Chotarna Dolina, Warta, Urpín, Udurna.*

³⁹ ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2808, MBB / Mp-94, 11 f.

⁴⁰ ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2362, Kpr. proc. / 566 / komora.

pravdepodobne po prvýkrát zaznačené aj nové obecné hranice, keďže staršiu takúto mapu sa nepodarilo nájsť. V roku 1859 vznikla mapa, ktorú vyhotovil Ján Nepomuk Lipták, kde je ešte vyznačené územie starého historického chotára znázorňujúce stav po reambulácii v roku 1820.⁴¹ Podobné mapy znázorňujúce veľký historický chotár mesta poznáme aj zo 60. rokov 19. storočia. Všetky tieto mapy, vrátane Liptákovej, boli ešte vyhotovené v súvislosti so spomínaným kompromisným procesom, ktorý prebiehal od 30. rokov 19. storočia a skončil až v roku 1863 (rozsudok septemvirálnej tabule potvrdený panovníkom) a 1869 (opätovné potvrdenie rozsudku).

Medzitým sa po vydaní Októbrového diplomu (1860) bachovský systém správy zrušil. Nakrátko došlo k obnoveniu historického chotára mesta. V tomto čase sa uzatvára aj niekoľkoročný kompromisný proces. Práve do tohto časového rámca spadá aj vznik dvoch zachovaných máp, ktoré zachytávajú územie veľkého historického chotára mesta rozdelené na 3 časti. Dve z nich znázorňujú držbu v majetku komory. Tretia časť, zaberajúca územie od Bystrickej vrchoviny na juhu až po Smrekovicu na severe, na ktorej ležia Banská Bystrica a obce Podlavice, Riečka a Dolný Harmanec spolu s Horným Harmancom, je označená ako majetok mesta. Prvú z týchto máp vyhotovil v roku 1864 opäť J. N. Lipták na základe rozsudku kompromisného súdu.⁴² Druhá mapa vznikla pri príležitosti regulácie lesného podniku v rokoch 1869 - 1870.⁴³

Obnova pôvodného historického chotára a následne jeho rozdelenie kompromisným súdom na 3 časti bolo už v roku 1871 neaktuálne. Zákonným článkom XVIII/1871 vstúpil do platnosti nový obecný zákon, ktorý znovu ustanovoval obce ako najnižšie správne jednotky. Tento zákon bol novelizovaný zákonným článkom V/1876, aby právne postavenie obcí napokon upravil zákonný článok 22/1886. Po prijatí týchto zákonov sa znovu obnovili aj katastre obcí v tej podobe, v ktorej existovali už počas Bachovho absolutizmu.⁴⁴ Hranice Banskej Bystrice sa stabilizovali na nasledujúcich takmer 100 rokov.

Táto hranica banskobystrického katastra mala nasledovný priebeh. Južná bola úplne zhodná s hranicou historického chotára. Tvorila ju prirodzená prírodná bariéra Bystrickej vrchoviny. Hranica tu prechádzala od

⁴¹ ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2636 A, B, MBB / Kpr. proc., 2 f. Rovnaká mapa je aj pod Ev. č. 2629.

⁴² ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2637, MBB / Kpr. proc.

⁴³ ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2768, MBB / Mp-61a, 6 f.

⁴⁴ Nová katastrálna mapa Banskej Bystrice bola vyhotovená v roku 1882. Zachytávala presne to isté územie ako katastrálna mapa z roku 1859. Porovnaj: ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 2725, MBB / Mp-49, 11 f.

vrchu Stará kopa do údolia Hlbokej doliny, ktorou stúpala smerom na kótu Kozlinec. Ešte pred jej dosiahnutím sa ostro zatáčala a viedla cez Vartovku až na vrch Urpín. Z Urpínu schádzala hranica priamo k rieke Hron. Následne pokračovala po toku rieky až k ústiu Radvanského potoka, aby ďalej pokračovala po toku tohto potoka. Zhruba v priestore dnešnej Okružnej ulice hranica opúšťala jeho tok a viedla naprieč dnešným sídliskom Fončorda smerom k Tajovskému potoku, na ktorý sa napojila ešte pred obcami Podlavice a Skubín. Aj táto časť od ústia Radvanského potoka do Hrona po Tajovský potok bola zhodná s hranicou historického chotára.

Nasledujúce časti hranice boli novovytvorené. Od miesta kde sa hranica dostala k toku Tajovského potoka sa prudko otočila a pokračovala jeho tokom smerom k mestu. Niekde v priestore dnešného ZARESu sa hranica otočila na sever a smerovala cez Graniar (Granjar) do Laskomerskej doliny. Na krátkom, niekoľko metrovom, úseku postupovala proti toku potoka Laskomer, aby sa následne opäť otočila a postupovala smerom na vrch Laskomer. Ešte pred dosiahnutím tejto kóty sa hranica obrátila a postupovala smerom na východ do údolia Bystrice. Tu sa objavila asi 500 m nad Medeným Hámrom v lokalite Karlovo, kde sa otočila a postupovala smerom na sever po umelo vybudovanom náhone slúžiacom pre potreby hámra až do blízkosti obce Kostiviarska. Na mieste, kde je náhon napájaný z riečky Bystrica, sa znovu otočila na východ aby prešla na druhý breh Bystrice a pokračovala ďalej okolo obce Sásová až k potoku Jelšovie (Potuocsok). Niekoľko metrov hranica postupovala dolu jeho tokom, aby sa vzápätí od neho odklonila a smerovala do polohy Bánoš. Niekoľko metrov pod jeho vrcholom sa hranica stáčala o 90 stupňov a pokračovala ďalej na juh. Ďalej obchádzala obec Majer a smerovala k začiatku hrabľového náhonu Horných hrablí. Tu sa otáčala znovu na východ, pričom sa držala koryta Hrona a postupovala proti toku tejto rieky až k veľkému meandru (dnes už neexistujúci), do ktorého vrcholu ústil potok tvoriaci hranicu starého historického chotára. Na tomto mieste sa hranica otáčala a smerovala na juh na vrch Stará kopa.

Toto novovytvorené katastrálne územie mesta susedilo s 12 obcami. Išlo o obce Horná Mičiná, Iliaš, Radvaň, Skubín, Podlavice, Kostiviarska, Sásová, Rudlová, Kynceľová, Majer, Šalková a Môlča. Vnútorne sa územie členilo na 17 častí. Prevažne zastavaná plocha mesta bola pomenovaná ako *Ortsried*. V južnej časti katastra boli *Urpín*, *Kalvaria*, *Tjehelna*, *Hlboka*, *Stara koppa* a *Zamrzla*. Na východe katastra sa nachádzali časti *Horni louky* a *Banos*, na severe *Medokis*, *Za zamok*, *Zabawa*, a *Laskoměr*, a napokon na západe časti *Granjar*, *Dolni louky*, *Stiavňicky* a *Za hutu*.

K opätovnému rozšíreniu mestských hraníc došlo až v období socialistickej výstavby mesta po 2. svetovej vojne. Banská Bystrica sa stáva krajským mestom. Od roku 1949 je centrom jedného zo šiestich slovenských krajov (Banskobystrického), od roku 1960 dokonca centrom jedného z troch slovenských krajov (Stredoslovenského). V súvislosti so zmenou postavenia sídla došlo k dynamickému rozvoju sekundárneho a terciárneho hospodárskeho sektoru čo sa prejavilo zvýšenou intenzitou výstavby a prílevom nového obyvateľstva do mesta. Rozrastajúcemu mestu bolo potrebné prispôbiť tiež mestské hranice.

Prvé neúspešné snahy rozšíriť hranice mesta prostredníctvom administratívneho spojenia mesta s Radvaňou a Kráľovou sledujeme už v období 1. ČSR, nakoľko v tomto čase boli intravilány týchto obcí prakticky úplne prepojené.⁴⁵ Skutočne rozsiahle práce na rozšírení mestských hraníc však začali až vo vojnovom roku 1944. Vtedy bola podaná na Ministerstvo vnútra žiadosť na zlúčenie Banskej Bystrice a obce Majer. V roku 1945 bolo poverené technické oddelenie Úradu Národného výboru, aby pripravilo podklady aj na zlúčenie obcí Radvaň, Kráľová a Kostiviarska s mestom. Za týmto účelom boli v priebehu rokov 1945 a 1946 vyhotovené katastrálne mapy týchto obcí, keďže tie mali byť pripojené aj s celým svojím katastrom. Podľa uznesenia Pléna Miestneho národného výboru v Banskej Bystrici zo dňa 21. decembra 1948 sa ustálil počet obcí, ktoré mali byť pripojené k mestu napokon na 6. Okrem spomínanej Radvane, Kráľovej, Majera a Kostiviarskej mali byť k mestu pričlenené aj obce Sásová a Rudlová. Zo všetkých spomenutých obcí sa však za zlúčenie s mestom vyjadrovali len predstavitelia obcí Radvaň, Kráľová, Rudlová a Majer. Predstavitelia Kostiviarskej a Sásovej boli proti zlúčeniu s mestom. Plénum MNV v Sásovej opätovne vyslovilo nesúhlas so zlúčením obce s mestom dňa 17. decembra 1949. Následne v roku 1950 do hry vstúpil aj katastrálny meračský úrad v Banskej Bystrici. Ten sa vyjadril, že neprípojením Sásovej nenastane úplné scelenie katastrálneho územia mesta. Navyše dokonca doporučil uvažovať aj o pripojení ďalšej obce Kynceľovej.⁴⁶

⁴⁵ Banská Bystrica, Radvaň a Kráľová boli takmer úplne územne zrastené už v období včasného novoveku. Veľmi výstižne to dokumentuje napríklad aj na svoju dobu veľmi presná a podrobná mapa 1. vojenského (Jozefského) mapovania. Porovnaj: ÖStA - Kriegsarchiv Wien, Josephinische Landesaufnahme, Collone XIV - Sectio 9; najnovšie mapu publikoval Bohuš Klein v práci: Významné mestá Slovenska na tajných mapách 18. storočia. Zostavil a úvodnú štúdiu napísal Bohuš KLEIN. Bratislava, 2003.

⁴⁶ Všetky tieto snahy o rozšírenie mestského územia od roku 1944 do roku 1950 aj s technickou a finančnou prípravou zlúčenia obcí s mestom pozri: ŠOKA BB, Zbierka MP, Ev. č. 1495 - 1497, MÚBB / spis VI. 993/1944.

Rozširovanie územia mesta sa stalo realitou nakoniec až v 60. a 70. rokoch 20. storočia. Zmeny mestských hraníc súvisiace s týmto rozširovaním prehľadne spracoval geograf Vladimír Baran.⁴⁷ Z tohto dôvodu len veľmi stručne zhrnieme tento vývoj až do súčasnosti.

K prvému veľkému rozšíreniu mestských hraníc došlo v roku 1966, kedy boli k mestu pripojené obce **Radvaň** (jej súčasťou boli v tom čase aj pred tým samostatné obce Kráľová a Iliáš), **Laskomerské** (dobový názov obce, ktorá vznikla zlúčením Podlavíc a Skubína), **Sásová**, **Rudlová** a **Majer**. Ďalšie rozšírenie mestských hraníc v roku 1970 súviselo s pričlenením obcí **Kremnička**, **Rakytovce** (vznikli zlúčením Dolných a Horných Rakytoviec), **Malachov**, **Kostiviarska**, **Jakub** (pôvodný historický názov je Sv. Jakub), **Kynceľová**, **Senica**, **Nemce** a **Šalková**. Naposledy sa územie mesta rozšírilo v roku 1979 po pripojení obcí **Vlkanová**, **Hronsek** a **Uľanka** (pôvodný historický názov je Ulmanka).

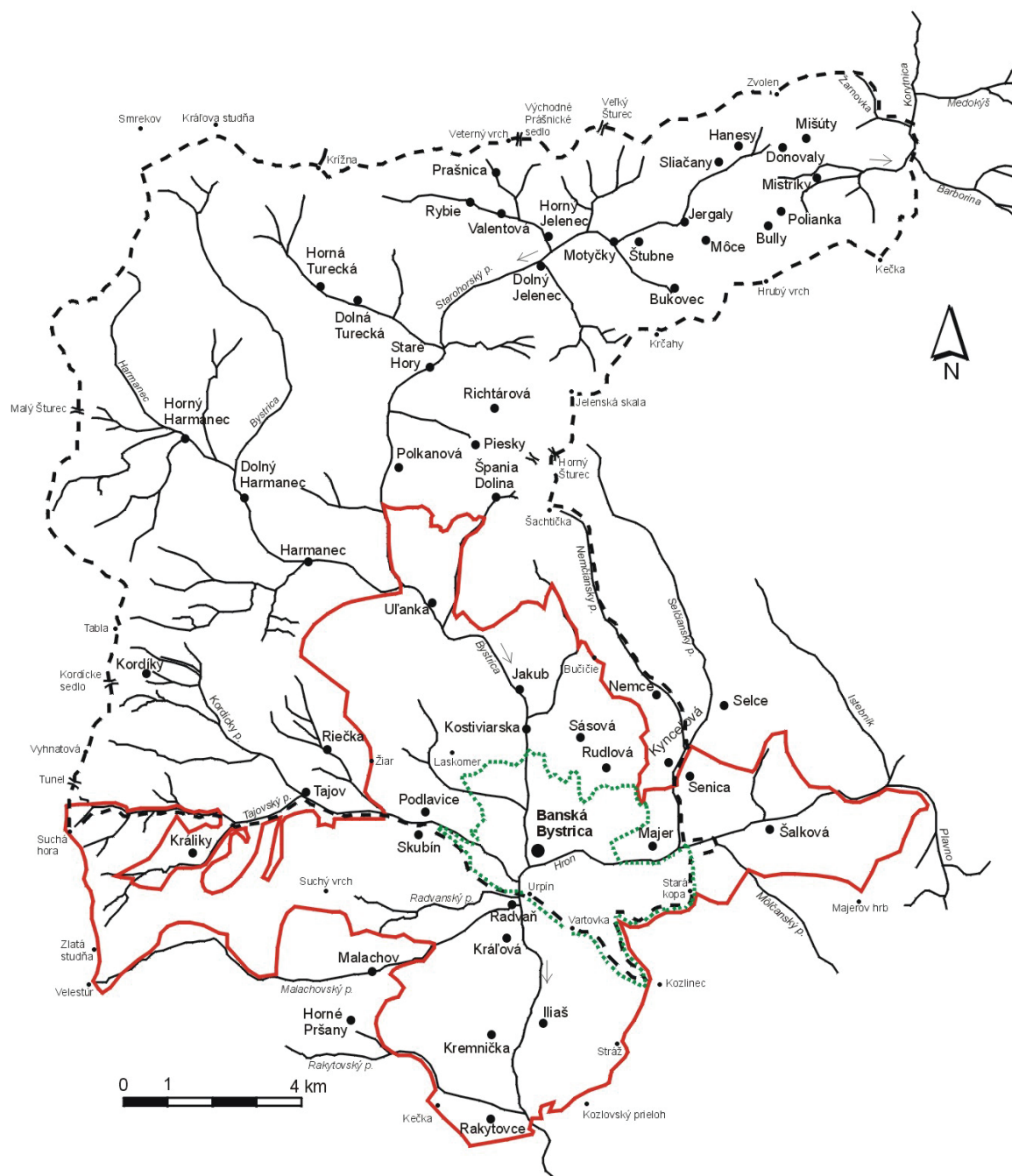
Nežná revolúcia v roku 1989 odštartovala opačný dezintegračný proces. Zmenu politickej situácie a demokratizáciu spoločenských pomerov využili obyvatelia niektorých dovtedy pričlenených obcí na iniciovanie ich odtrhnutia od mesta. V roku 1991 tak urobili obyvatelia **Kynceľovej**⁴⁸, **Nemiec** a **Vlkanovej**. O 2 roky neskôr v roku 1993 ich príklad nasledovali aj obyvatelia **Hronseku** a **Malachova**. Odčlenenie týchto 5 obcí znamenalo ukončenie dezintegračného procesu a stabilizáciu do súčasnosti platných mestských hraníc.

V dejinách mesta Banská Bystrica sa trikrát zásadne zmenil priebeh jeho hraníc. Najstaršie **hranice historického chotára** sa začali utvárať už v roku 1255. Tieto boli pomerne stabilné a pretrvali bez výraznejších zmien až do polovice 19. storočia. Od 2. polovice 19. storočia až do 2. polovice 20. storočia mala Banská Bystrica hranice, ktoré môžeme pomenovať termínom **katastrálne**. Napokon v 2. polovici 20. storočia sa v súvislosti s pričleňovaním prímestských obcí k mestu utvárajú opäť nové hranice, ktoré pre odlíšenie od predošlých môžeme označiť ako **hranice mestskej aglomerácie**.

⁴⁷ BARAN, V.: Vývoj a problematika administratívnych hraníc na príklade Banskej Bystrice. In: Geografické štúdie 3 : Teritoriálna organizácia administratívnych systémov štátu. Banská Bystrica, 1997, s. 102-108; BARAN, V.: Administratívno-teritoriálne hranice mesta - vývoj a ich problematika. In: Banská Bystrica v geografickej realite času a priestoru. Banská Bystrica, 2002, s. 42-45.

⁴⁸ V oboch vyššie citovaných štúdiách Vladimíra Barana je na pripojených mapách nesprávne zakreslená Kynceľová vo vnútri súčasného mestského územia, napriek tomu, že od roku 1991 nie je súčasťou mesta.

Hranice Banskej Bystrice

- hranica historického chotára
- hranica katastra od polovice 19. stor. do druhej polovice 20. stor.
- súčasná hranica mesta

Zusammenfassung

DIE GRENZE DER STADT BANSKÁ BYSTRICA (NEUSOHL) SEIT 1255 BIS IN DIE GEGENWART

Dieser Beitrag beschäftigt sich mit der Problematik der Entwicklung von der Stadtgrenze seit 1255 bis in die Gegenwart. Er weist auf drei wesentliche Grenzveränderungen. Die älteste Grenze des historischen Stadtterritoriums hat sich im Jahr 1255 angefangen zu bilden, als der König Bela der IV. der Stadt die Privilegien erteilt hatte. Ein Bestandteil dieser Privilegien war auch das Recht mit eigenem Gebiet zu disponieren. Diese ursprüngliche Grenze war ziemlich stabil und hat ohne markanten Veränderungen bis in die Hälfte des 19. Jahrhunderts überdauert. Seit der Hälfte des 19. Jahrhunderts bis in die zweite Hälfte des 20. Jahrhunderts hatte Banská Bystrica eine Grenze, die man als Katastergrenze bezeichnen kann. Ihre Länge hat sich wesentlich verkürzt und die Fläche des Stadtgebiets hat sich verkleinert. In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts bildet sich letztlich im Zusammenhang mit der Angliederung der nahe liegenden Dorfschaften zu der Stadt wieder eine neue Grenze, die man als die Grenze der städtischen Agglomeration bezeichnen kann.

Názov: Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice I.
Editori: PhDr. Igor Graus, Mgr. Imrich Nagy
Recenzenti: Prof. PhDr. Július Alberty, CSc.,
PhDr. Eva Kowalská, DrSc.
Obálka: PaedDr. Jaroslav Uhel, ArtD.
Zodpovedný
redaktor: PhDr. Oľga Lauková
Náklad: 200 ks
Rozsah: 302 s.
Vydanie: prvé
Vydavateľ: Katedra histórie FHV UMB a
Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici
Rok vydania: 2006
ISBN 80-85169-79-7